

Vidtgående specialundervisning i Grønland

– træk af et udviklingsforløb

Af Ib Follin – konsulent for pædagogisk udviklingsarbejde
i Grønland, Kultur- og undervisningsdirektoratet

Et projekt – en efterundersøgelse – en situationsbeskrivelse

Specialundervisningen i Grønland har en forholdsvis kort, men til gengæld ganske koncentreret historie.

Hermed være ikke sagt, at der ikke har været gjort tilløb til at etablere undervisningstilbud til de elever, der har haft svært ved at leve op til de til enhver tid stillede krav.

Allerede i begyndelsen af 50'erne dannede man de første hjælpeklasser. Op gennem 60'erne øgedes bestræbelserne på at tilbyde de elever, der havde behov for det, specialundervisning baseret på lokale forudsætninger, og således varierende ganske stærkt fra sted til sted. Det lovmæssige grundlag blev imidlertid først tilvejebragt med skoleloven af 1967, og mere ensartede retningslinier kunne udformes. I 1968 nedsatte Ministeriet for Grønland en kommission, der havde til opgave at tegne linierne og skabe rammerne for en tidssvarende opbygning af specialundervisningen.

Endnu før kommissionen havde fuldført sit arbejde, var der taget skridt til at realisere to væsentlige træk af idégrundlaget:

Etablering af et skolepsykologisk rådgivningsorgan i Grønland og at skabe basis for det pædagogisk-psykologiske forsknings- og udviklingsarbejde, der måtte være en nødvendig forudsætning.

Når der i det følgende tales om integreret specialundervisning eller handicapundervisning, dækker disse betegnelser det, der i den nugældende terminologi er lig med vidtgående specialundervisning.

DET »ABSURDE« EKSPERIMENT – ET PROJEKT

Fra marts 1972 til den officielle afslutning i marts 1978 foregik der bl. a. et pædagogisk udviklingsarbejde, som i den afsluttende rapport resumeres således:

Den 8. marts 1972 knyttedes der forbindelse mellem skoledirektørembedet i Godthåb ved den ledende skolepsykolog og undervisningsafdelingen for Forsorgscentret for Vestsjællands amt (og Grønland), idet der indgås en aftale om, at der ud fra grønlandske forudsætninger iværksættes et forsøg på at integrere

psykisk udviklingshæmmede børn i den grønlandske skole.

Ved et kursuskonference i august 1973 trækkes endelige retningslinier. Udviklingsarbejdet styres henholdsvis i Danmark af undervisningslederen ved Forsorgscentret og i Grønland af konsulenten for pædagogisk udviklingsarbejde i Godthåb. De lokale aktiviteter sættes i værk gennem rådgivningslærerne for begynder- og specialundervisning, som således bliver forsøgets lokale ankermand. I deres arbejdsområde indgår kontakt til forældre og sociale- og sundhedsmyndigheder. Selve det pædagogiske arbejde baseres på rådgivning fra medarbejdere under Forsorgscentret for Vestsjælland og i enkelte tilfælde medarbejdere fra andre forsorgscentre under forskellige betingelser. Der etableres således to former for rådgivning. Fjernrådgivningen er baseret udelukkende på en dansk rådgivningslærers kendskab til sin klient ud fra beskrivelser. Disse beskrivelser er centreret omkring Gunzburgskemaet, men suppleres med skolepsykologiske og lægelige og sociale oplysninger. Ved nærrådgivning har den danske rådgivningslærer et personligt kendskab til barnet, idet eleven har været på observationsophold på skolehjemmet Kaassassuk og med skolegang på Sigrød Undersat skolen i Kalundborg.

Projektet nyder støtte fra Åndssvageforsorgens forskningsfond, fra midler ydet af den grønlandske skole og arbejds- og socialdirektoratet i Godthåb og fra andre fonds og foreninger med interesse for arbejdet i Grønland.

Som et led i bestræbelserne på at ind-

samle oplysninger i Grønland med behovet for støtte er der i forsøgsperioden foretaget tre konsulentrejser dækkende Vestgrønland op til Diskobugten samt Angmagssalik-området. I forbindelse med disse konsulentrejser blev der foretaget en landsomfattende registrering af psykisk udviklingshæmmede i alderen 0-20 år.

De 5 delrapporter

Medens man så småt begyndte at skabe muligheder for at undervise psykisk udviklingshæmmede børn i den grønlandske folkeskole, var der samtidig grund til at undersøge betingelserne for langtidsanbragte børn, som tidligere var nedsendt til behandling og optræning i Danmark, først og fremmest Vestsjælland. Denne undersøgelse kommer til at udgøre projektets delrapport 1:

Matching-undersøgelsen vedrørende de langtidsanbragte børn

Der er her foretaget en sammenligning mellem de langtidsanbragte grønlandske og danske børn. Disse blev sammenlignet par for par, idet man gik ud fra følgende tre kriterier: køn, alder og institutionsanbringelsens varighed.

Delrapport 2 gør rede for børnenes sundhedsmæssige tilstand

De børn, der her er tale om, er anbragt midlertidigt på skolehjemmet Kaassassuk, Ruds Vedby, Vestsjælland, med henblik på en observation, for derpå at bygge undervisningsmæssige og andre programmer op, som man kan arbejde videre med i Grønland. Idet man går ud fra den forudsætning, at barnets sund-

Det skolepsykologiske arbejde tog sin begyndelse i 1970. Her ses en testsituation fra den tid. Fot.: Ib Follin.

hedsmæssige tilstand er af stor betydning for hele dets udvikling, og ikke mindst dets evne til at kunne lære, var det nødvendigt at foretage denne registrering.

I den 3. delrapport behandles forholdet mellem fjernrådgivning og nærrådgivning

Man går ud fra den hypotese, at fjernrådgivning er funderet på et så spinkelt grundlag, at observationsophold i alle tilfælde skal tilbydes. Resultaterne viser, at denne hypotese ikke kan bekræftes entydigt.

Samtidig afdækkes for fjernrådgivningssagernes vedkommende et behov for forbedrede elevbeskrivelser og i det hele taget en forbedret kommunikation mellem rådgivningslæreren i Danmark og rådgivningslæreren i Grønland. Der kan – trods disse forhold, der spiller ind – konstateres positiv effekt for omkring halvdelen af fjernrådgivningseleverne.

I delrapport 4 er der foretaget en redegørelse af effekten af den iværksatte specialundervisning, aflæst via Gunzburg-skemaerne. Det fremgår, at der for så godt som alle

David Sommer, den første og hidtil eneste pædagogiske medarbejder ved skolepsykologisk rådgivning, i gang med Family Relations Test. Fot.: Ib Follin.

børn, som har deltaget i projektet, er tale om fremskridt på de områder, som Gunzburg-skemaet omhandler. De gennemsnitlige fremskridt ligger i en størrelsesorden fra 17–25 pct.

Delrapport 5 omhandler samarbejdet mellem offentlige myndigheder og forældrene. Der er i denne rapport tydeligt bevis for, at både kontakten med og oplysningen til forældrene er forbedret i løbet af projektperioden. Det kan samtidig slås fast, at orienteringen endnu ikke er optimal. Adskillige forældre savner fortsat klar oplysning om deres barns handicap og om, hvad der kan gøres. Disse vanskeligheder har man i projektperioden søgt

at afhjælpe bl. a. ved at udarbejde to forældrepecer, hvori indgår almen orientering om handicap, psykisk udviklingshæmning og pædagogiske og metodiske anvisninger på, hvordan der kan arbejdes med psykisk udviklingshæmmede børn.

Endvidere har der været afholdt 3 kurser, hvor forældre og medarbejdere fra social- og sundhedsvæsen har deltaget sideløbende med lærere i den grønlandske skole. Uanset disse bestræbelser fremgår det, at der foreligger en række klagepunkter fra forældrene:

1. for sen kontakt med myndighederne,
2. klager over manglende økonomisk støtte,

3. klager over manglende forståelse fra myndighederne samt i ganske få tilfælde direkte afvisning fra myndighedernes side.

Projektets resultater

Skoledirektionens 8 indstillinger vedrørende det fortsatte arbejde blev alle vedtaget og er siden fulgt op, således at projektets resultater i dag er indgået i den grønlandske skole, idet der er tilvejebragt de nødvendige cirkulærer og aftaler til fortsættelse af arbejdet på at integrere psykisk udviklingshæmmede børn i den grønlandske skole. I skoledirektørens cirkulære 9/1977 fastsættes regler for, hvordan arbejdet skal bygges op og fortsættes.

I skoledirektørens cirkulære 10/1977 fastslås den centrale rolle, som rådgivningslæreren for specialundervisning har i dette arbejde.

Der har kunnet registreres en række indirekte virkninger af projektet. Under arbejds- og socialdirektoratet er der oprettet et træningshjem – AAQA – og et dertil hørende beskyttet værksted i Godthåb. Værkstedet er siden blevet nedlagt. Her kan skolens arbejde med handicappede fortsætte med bo-, erhvervs- og ADL-træning.

Arbejds- og socialdirektoratets cirkulære vedrørende handicappedes situation i hjem og samfund udnyttes i stigende grad.

En øget interesse for specialundervisningsproblemerne kan spores på såvel Grønlands Seminarium som på Det socialpædagogiske Seminarium i Godthåb.

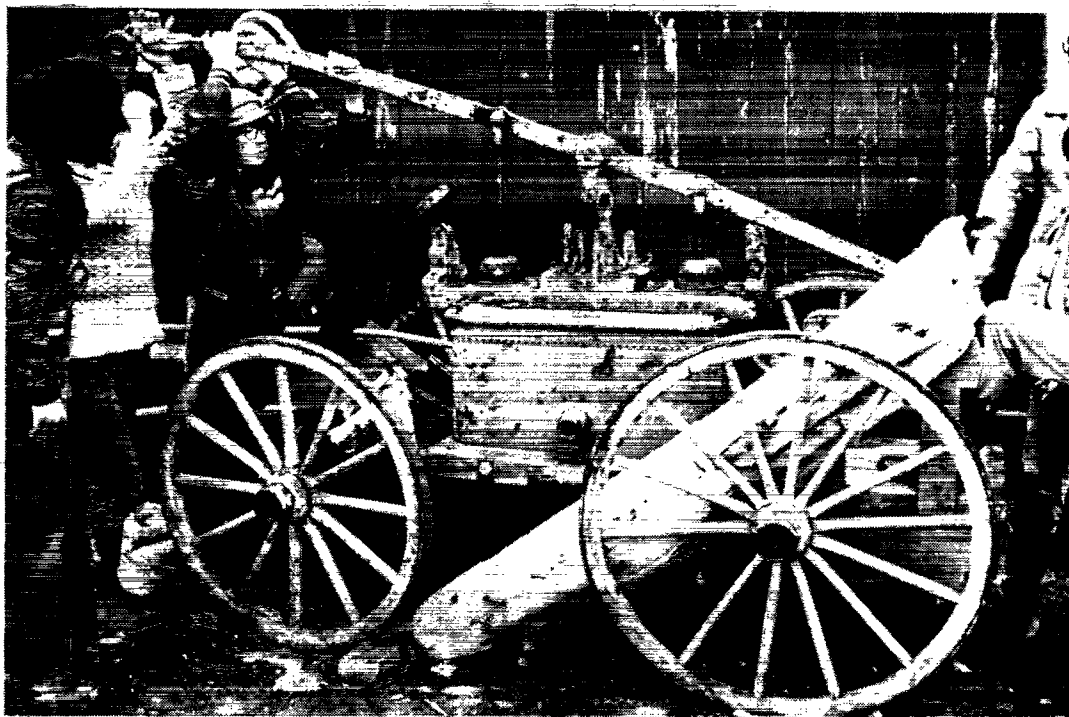
Inden for den grønlandske skole er

*ADL-træning, Indkøb – madlavning – opvask.
Fot.: Hans Henrik Nielsen.*

der i de senere år på forskellig måde taget initiativ i forhold til andre handicapgrupper. Man har fulgt samme retningslinier, som har kunnet udstikkes på grundlag af erfaringer med integrering af psykisk udviklingshæmmede elever i skolen.

De første forældreforeninger for forældre til handicappede børn har set dagens lys. Disse foreninger arbejder i nært samarbejde med det grønlands-

Orientering: Den gamle brandsprøjte på Grønlands Landsmuseum. Fot.: Hans Henrik Nielsen.

udvalg, som Landsforeningen Evnesvages Vel har nedsat.

Til støtte for børnene, der opholder sig på skolehjemmet Kaassassuk, er der dannet en forening, Kaassassuks Venner.

Gennem udviklingsprojektet har det vist sig, at forsvarlig tilrettelagt undervisning, træning og oplæring af psykisk udviklingshæmmede elever og andre alvorligt handicappede kan gennemføres i folkeskoleregi med fornøden effekt. Det er dog en forudsætning, at der er tilstrækkelig støtte-muligheder, dels inden for den grønlandske skole, dels ved danske institutioner, ligesom det er vigtigt med støtte til hjemmene.

Udslusning i samfundet af handicappede børn og unge er forberedt gennem

planlægning af kostskoler og træningshjem og værksteder. For så vidt angår førskolebørnene er der afdækket alvorlige mangler gennem dette projekt. Aktiviteter som profylakse, opsøgende arbejde og tidlig stimulering savnes i højeste grad, og denne mangel bør afbødes snarest i samarbejde mellem skole, social- og sundhedsvæsen på lokalt plan. Dette forhold bør også få afsmitning på såvel den kommende læreruddannelse i Grønland som på de socialpædagogiske uddannelser.

Sammenfatning

Sammenfattende kan det til sidst siges, at det er lykkedes at gennemføre en specialundervisning under ganske særlige forhold. Det er lykkedes at etablere et

samarbejde mellem Forsorgscentret for Vestsjælland og den grønlandske skole, således at linierne for alle andre handicapgrupper nu er tegnede. Dette har bl. a. medført, at der i den kommende grønlandske folkeskolelov indgår den paragraf, at alle handicappede, uanset handicappets art eller grad, bør trænes, oplæres og undervises inden for den grønlandske folkeskole. Det kan her tilføjes, at de arrangementer, man er nået frem til igennem udviklingsarbejdet omkring de psykisk udviklingshæmmede elever i den grønlandske folkeskole, fortsat må justeres, udbygges og forbedres.

For at tilvejebringe et udgangspunkt for eventuelle justeringer, blev der i foråret 1979 foretaget en spørgeskemaundersøgelse, som i det følgende beskrives.

EFTERUNDERSØGELSE AF INTEGRERET HANDICAPUNDERVISNING, 1978/79

Orienteringsskrivelse til rådgivningslærerne

Som bekendt resulterede det pædagogiske udviklingsarbejde vedrørende integrering af psykisk udviklingshæmmede elever i den grønlandske folkeskole, Andersvængeprojektet, bl. a. i et skoledirektørcirkulære vedrørende specialundervisning, nr. 9 af 20.6.1977. Heri indgår i kapitel III retningslinier for specielle foranstaltninger, der udløser reduktion 5=6, vedrørende elever med særlige handicap.

Skoleåret 1977/78 kan betragtes som en overgangsperiode for denne undervisning fra det mere eksperimenterende stadium under udviklingsprojektet til at

Orientering: Tranpresse og trankar på Grønlands Landsmuseum. Fot.: Hans Henrik Nielsen.

En gruppe forældre i arbejde under kurset i Narssarssuaq 1975. Fot.: Ib Follin.

være en etableret del af den grønlandske skoles undervisningstilbud.

I marts 1978 kunne udviklingsarbejdet officielt afsluttes, og indeværende skoleår kan således betegnes som det år, hvor den endelige afprøvning af de før omtalte foranstaltninger finder sted.

Det er et ikke ukendt fænomen, at når resultater af et forsøg konfronteres med hverdagen, falder effekten, og formålet med denne undersøgelse er først og fremmest at få belyst, om det er tilfældet for den integrerede handicapundervisnings vedkommende. Hvis negative forandringer kan påvises, bliver det

næste skridt at overveje sådanne forholdsregler, som kan afbøde disse følger og fortsat sikre de handicappede i folkeskolen på bedst mulige undervisningstilbud.

På den baggrund anmodes rådgivningslærerne for specialundervisning hermed om – i forbindelse med de månedlige behandlingsmøder – i samarbejde med lærere, forældre, og medarbejdere fra social- og sundhedsvæsen at udfylde vedlagte spørgeskema for hver enkelt elev, der modtager integreret handicapundervisning.

Opgørelser og resultater

Oversigt. Handicap, der har foranlediget inddragelse under integreret handicapundervisning, ordnet efter hyppighed.

Opgørelsen dækker hele Grønland

Dominerende handicap.

1	psykisk udviklingshæmmet .	71
2	hjerneskade	9
3	hørenedsættelse	8
3	adfærdsmæssige problemer .	7
5-6	sproglig retardering	3
5-6	sen udvikling	3
7	cerebral parese	2
8-9	spasticitet	1
8-9	ekspressiv dysfasi	1
Antal elever ialt		105

Sekundære handicap, især i forbindelse med psykisk udviklingshæmning og hørenedsættelser.

1	ingen	58
2	social handicappet . . .	13
3	motorisk handicappet	10
4	emotionelt handicappet	6
5	spasticitet	5
6- 7- 8	sproglig retardering .	4
6- 7- 8	nedsat syn	4
6- 7- 8	adfærdsmæssige problemer	4
9-10-11	epilepsi	3
9-10-11	indlæringsvanskeligheder	3
9-10-11	taleretarderet	3
12-13-14	sen udvikling	2
12-13-14	stofskifteproblemer .	2
12-13-14	nedsat hørelse	2
15	nedsat koncentration	1
Ialt		120

1. Fordeling af elever, der modtager integreret handicapundervisning, på distrikter og by/bygd

Der er ganske store udsving fra distrikt til distrikt i antallet og den procentuelle fordeling af elever, der modtager integreret handicapundervisning. Der kan ikke på grundlag af det foreliggende materiale siges noget om årsagen til dette forhold. Imidlertid er det iøjnefaldende, at det især er i fangerområderne, at frekvensen er lav.

Ifølge årsberetningen 1977/78 er fordelingen af byelever og bygdelever 1978/79 sådan, at bygdeleverne udgør 20,1 % af det samlede elevtal, men de udgør kun 6 % af de elever, der modtager integreret handicapundervisning. Bygdelever er således stærkt underrepræsenterede i det foreliggende materiale.

2. Kønsfordeling

Den samlede fordeling, som fremgår af beregningen for Grønland i alt, viser, at der for hver 2 drenge er 1 pige, der modtager integreret handicapundervisning.

Denne fordeling er i god overensstemmelse med de erfaringer, der er gjort med specialundervisning i almindelighed, men en opgørelse af personer under åndssvageforsorg i Danmark den 31.3.1965 viser dog, at for aldersgruppen 7-14 årige er fordelingen 58 % drenge og 42 % piger. Kønsforskellen udlignes med stigende alder.

Af en undersøgelse af 14-årige under forsorg 1972, fremgår at fordelingen er 60,5 % drenge og 39,5 % piger.

Drengene i Grønland synes således noget overrepræsenteret i forhold til pigerne.

3. Alders- og kønsfordeling

For hele Grønland er variationsbredden for alder fra 6 til 17 år, altså spændende over 11 år, men på de enkelte lokaliteter kan der konstateres store udsving, nemlig en variationsbredde fra 0 år til 10 år (elever på fra henholdsvis 6 til 16 år og fra 7 til 17 år).

Variationsbredden på 0 til 1 à 2 år forekommer i alle tilfælde i distrikter, hvor der kun findes få elever. Der kan altså ikke udledes noget generelt af dette forhold. Den gennemsnitlige alder for elever, der modtager integreret handicapundervisning, er på landsbasis 11,8 år (beregnet ud fra elevernes alder i hele år), men også her ses der store forskelle distrikterne imellem, hvor gennemsnitsalderen varierer fra 9,7 til 13 år.

Der iværksættes integreret handicapundervisning for drenge helt fra 6 års alderen, medens dette undervisnings-tilbud først udnyttes for pigernes vedkommende fra de er 8 år. Denne tendens er ikke i overensstemmelse med, hvad der er konstateret i Andersvængeprojektet, delrapport 1, Matchingundersøgelsen vedrørende de langtids-anbragte børn, hvoraf det fremgår, at drengene inddrages under forsorg relativt senere end pigerne. Det drejer sig imidlertid kun om i alt 8 elever på disse alderstrin, så heller ikke her kan der udledes noget generelt for så vidt angår kønsforskelle.

4. Primære og sekundære handicap

Det er et iøjnefaldende træk, at der i forbindelse med psykisk udviklingshæmning for det meste kun nævnes dette handicap. Andre undersøgelser peger ellers i retning af at psykisk udviklingshæmning i ca. 90 % af tilfældene ledsages af andre handicaps.

5. Accept

Følelsen af at være accepteret er en væsentlig forudsætning for god trivsel og derfor også af afgørende betydning for langt de fleste menneskers funktionsniveau.

Der kan derfor nok være grund til at fæste sig ved, at 22 % af de elever, der indgår i undersøgelsen, mødes med ringe accept i skolen, og 12 % af dem ikke er accepteret af deres omgivelser iøvrigt.

Endelig er det påfaldende, at man for 15 % af de sidstnævnte elevers vedkommende ikke har nogen fornemmelse af, hvordan de er accepteret uden for skolen. Det er et område, der bør belyses i forbindelse med de månedlige behandlingsmøder.

Som årsag til ringe accept angives, at eleverne er tilflyttere, eller deres hjemlige forhold nævnes. Langt hyppigst forekommer dog årsager ved eleven selv: udseende, adfærd, manglende hygiejne og deres fysiske størrelse i forhold til de skolekammerater, de er anbragt sammen med.

På denne baggrund må det konstateres, at der fortsat er behov for en hel del holdningsbearbejdelse såvel i som uden for skolen.

Fra døveklassen, Holsteinsborg: Klasseforstærkeranlægget gøres klar. Fot.: Aksel Andersen.

6. Skolegang

Opgørelsen er behæftet med nogen usikkerhed, idet der i mange tilfælde ikke er sondret skarpt mellem almindelig specialundervisning og integreret handicapundervisning. Forklaringen kan ligge i, at den specialundervisning, der på et tidspunkt før integreret handicapundervisning bliver cirkulærebestemt (den 20.6.1977) fortsætter nogenlunde uændret.

For 42 % af de elever, undersøgelsen omfatter, forekommer der afvigelser i skolestarten. Af disse afvigelser består de 28 % af oversidning, en forholdsregel der nok kan forsvares pædagogisk, da langt de fleste af eleverne netop er karakteriseret ved sen udvikling. Til gengæld forekommer oversidning meget sjældent – kun i 4 % af tilfældene – i det senere skoleforløb. Disse omstændigheder modsiger til en vis grad bemærkninger til afsnit 3 om alder og køn. Alt tyder på, at man ved en forhalet skolestart søger at få disse børn med og få observeret, om der er tale om senmodning eller egentlig funktionshæmning.

7. Den integrerede handicapundervisning

Uanset at integreret handicapundervisning først blev formelt introduceret i den grønlandske folkeskole ved skoledirektørens cirkulære 9/77 af 20.6.1977, har denne undervisning faktisk fundet sted siden 1973. Ser man isoleret på den alder, eleverne har, når den integrerede handicapundervisning sættes i værk for dem, forekommer tidspunktet relativt sent. Stimulation og relevante udviklende aktiviteter bør jo netop sættes ind så tidligt som muligt, for i mange til-

fælde er den hæmmede udvikling karakteriseret som miljøbetinget.

Imidlertid fremgår det, at muligheden for en tidlig stimulation i et vist omfang søges etableret ved en langsom skolestart, især gennem et forlænget ophold i børnehaveklasserne, uden at denne virksomhed indgår som almindelig eller integreret specialundervisning.

At der findes relativt mange elever, der først omfattes af integreret handicapundervisning i en alder af 10 år eller mere skyldes oftest, at denne særlige undervisning er ny og ekspansionstakten under Andersvængeprojektet har været relativ langsom med en årlig tilgang af elever på ca. 20.

I visse tilfælde skyldes den sene iværksættelse af integreret handicapundervisning dels akutte adfærdsforstyrrelser f. eks. i forbindelse med pubertetens indtræden, dels følgerne af trafikskader.

8. Organisation af handicapundervisningen 1978/79

Opgørelsen afslører forskellige grader af integration. En overvejende del af eleverne har daglig kontakt med et almindeligt klasse miljø enten alene eller sammen med en støttelærer. Når de følger klassen alene, er det som oftest i et mindre antal timer i de kreative og musiske fag.

Enkelte elever følges af deres støttelærer i hele det daglige forløb, medens det almindelige synes at være, at støttelæreren sættes ind på de fagområder, der volder eleven særlige vanskeligheder.

For de omkring 37 % af eleverne, der modtager al deres undervisning i specialklasse, synes integrationen at be-

*Dansktime i daveklassen: Højlæsning med tegn.
Fot.: Aksel Andersen.*

grænse sig til, at de rent fysisk befinder sig under samme tag som de øvrige elever. Her må man selvfølgelig afveje fordele og ulemper. Af fordele kan nævnes, at det bliver muligt at opbygge et særdeles stimulerende og veludrustet miljø med en lærergruppe, der efterhånden erhverver sig et dybtgående og alsidigt erfaringsgrundlag i træning og undervisning af handicappede elever.

Som den alvorligste ulempe kan man

påpege den ringe kontaktflade til skolens øvrige elever, et forhold man absolut bør holde sig for øje ved enhver lejlighed, og ikke mindst i forbindelse med skolens fællesarrangementer.

9. Rådgivning fra danske institutioner, særlige hjælpemidler i undervisningen og erhvervsundervisning

Disse punkter er særdeles sparsomt besvarede.

Rådgivning fra Danmark nævnes kun for 7 elevers vedkommende, nemlig fra Fredericiaskolen for 3 elever, fra Andersvænge for 2 elever, fra behandlingshjemmet Kildehøj for 1 elev, medens rådgivningen for 1 elevs vedkommende ikke er nærmere angivet.

Tallet for Andersvænge, det vil i almindelighed sige, Skolehjemmet Kaassassuk og Sigrid Undset Skolen, kan synes misvisende, men det må erindres, at undersøgelsen er foregået fra marts til maj, så den rådgivning, der følger med hjemsendelse af et barn fra Kaassassuk, indgår ikke i materialet.

Disse oplysninger viser, at det langt hurtigere og i langt videre udstrækning end ventet er lykkedes at gøre den grønlandske skole selvhjulpen for så vidt angår integreret handicapundervisning.

Af særlige hjælpemidler nævnes ud over selvfremsillede materialer udelukkende tekniske hjælpemidler til en spastisk og nogle tunghøre elever. Erhvervsundervisning nævnes kun for 3 elever, hvoraf 2 på forskellige lokaliteter går en tømmer til hånd, medens den tredje indgår i den almindelige erhvervspraktik.

10. Opgørelse af elevernes lærere

Opgørelsen er begrænset til lærernes sproglige og uddannelsesmæssige baggrund.

Den giver ikke udtryk for det absolute antal lærere, der er involverede i integreret handicapundervisning, da det enkelte elevskema ikke oplyser lærerens navn, eller hvilke andre handicappede elever, læreren eventuelt arbejder med.

Der registreres således ud fra hvert elevskema den enkelte lærer og hans uddannelsesmæssige baggrund, uanset at vedkommende måtte gå igen på et eller flere andre elevskemaer og uanset at dette forhold i en del tilfælde kan gennemskues. Det, der således gøres op er elev/lærer-relationer. På den måde vil der fremstå et relativt udtryk for det antalsmæssige forhold mellem grønlandske og danske lærere samt et udtryk for deres faglige baggrund.

Det er muligt at metoden er angribelig, men det er den eneste brugelige fremgangsmåde på grundlag af det foreliggende materiale.

Det samlede lærerkorps fordelte sig i 1978/79 med 56 % grønlandske lærerkræfter og 44 % danske lærerkræfter.

De 105 elever kommer i undervisningen sammenlagt i berøring med 328 grønlandske og 211 danske medarbejdere, hvilket svarer til en fordeling på 61 % grønlandske og 39 % danske elev/lærer-relationer. Elever, der får integreret handicapundervisning, skulle således være relativt vel tilgodeset, hvad angår undervisning på modersmålet.

I de grønlandske elev/lærer-relationer har 64 % af medarbejderne en egentlig pædagogisk uddannelse, og 18 % af dem

har enten i uddannelsen eller ved supplerende kurser erhvervet sig kendskab til specialpædagogik. I de danske elev/lærer-relationer har 93 % af medarbejderne en egentlig pædagogisk uddannelse, og 40 % af dem har enten i uddannelsen eller ved supplerende kurser erhvervet sig kendskab til specialpædagogik.

Der kan således registreres et massivt behov for specialpædagogiske uddannelses- og kursustilbud til de grønlandske medarbejdere.

11. Hjemlige forhold

Det fremgår, at langt den overvejende del af eleverne bor hjemme. Plejehjemmene er ofte hos familie, f. eks. hos bedsteforældrene.

Institutioner, der omtales, er enten kommunale børnehjem eller landsdækkende institutioner.

Langt den overvejende del af de særlige problemer i hjemmene er alkoholproblemer.

Det kan bemærkes, at selv om der er indgået særlige aftaler med hjemmet, er det ikke altid, at de bliver fulgt.

I en del tilfælde er der gjort alvorlige forsøg på at få samarbejde i stand uden resultat.

I de fleste tilfælde fungerer samarbejdet godt, når det er etableret. I to tilfælde arbejder mødrene direkte med som støttepædagoger i skolen.

12. Sociale forhold

Det er påfaldende, at der mangler oplysninger for omkring hele 10 % af hjemmene, når det direkte fremgår af cirklære 9/77, § 17, at forældrene skal ind-

drages i de månedlige behandlingsmøder.

Dette skal ikke opfattes som en kritik af rådgivningslærerne. Det er en almindelig erfaring, at det kan være vanskeligt, for ikke at sige umuligt at skabe kontakt til og samarbejde med et vist udsnit af forældrekredsen omkring handicappede børn. Hyppigt glipper forbindelsen til netop de forældre, der må skønnes at have størst behov for den støtte, der kan tilbydes. Denne omstændighed har ofte sammenhæng med acceptproblemer i forhold til barnets handicap eller almindelig mistro til offentlige myndigheder, og den understreger kun behovet for holdningsbearbejdelse.

Løvrigt ser tallene meget tilforladelige ud: 37 af hjemmene har særlige problemer og 35 af dem modtager særlige støtteforanstaltninger. Så enkelt er regnestykket ikke, idet der i en vis udstrækning ikke er tale om de samme hjem.

I nogle tilfælde er der fremsat tilbud om socialpædagogisk eller økonomisk støtte, men de er blevet afvist. I andre tilfælde kan svarene tolkes derhen, at den iværksatte støtteforanstaltning har virket efter hensigten.

Det kan dog konkluderes, at en større del af hjemmene med problemer, end tallene angiver, har behov for støtte uden at få den.

13. Sundhedsmæssige oplysninger

Denne opgørelse supplerer og uddyber til en vis grad oplysningerne om eventuelt andre handicap, hvor frekvensen syntes relativt lav i forhold til andre undersøgelser. Den viser, at der for knap

en trediedel af eleverne er sundhedsmæssige problemer af særlig art. Opgørelsen viser også, at en del af eleverne har flere af disse problemer, de specificerede opgørelser omfatter ialt 65 % af eleverne.

Som særlige problemer registreres følger af hjerneskader, flydeører og nedsat hørelse, enuresis og konstant forkølelse og dårlig hals hyppigst.

Høreapparatbehandling indskrænker sig til 10 % af eleverne, men behovet er større iflg. høreundersøgelsen fra Julianehåb, hvor dette problem er indgående behandlet.

Andre særlige hjælpemidler ydes i alle tilfælde til bevægelseshæmmede elever, og konstant medicinering indgår i epilepsibehandling i alle tilfælde på nær et. Anden støtte eller behandling omfatter hovedsagelig kontrolforanstaltninger af forskellig art, henvisning til diverse specialister, fysioterapeutisk behandling og i enkelte tilfælde nævnes påvirkning af og støtte til forældrene.

14. Konklusioner

Elevernes helhedssituation vurderes i ca. 75 % af tilfældene som rimelig til udmærket.

I de tilfælde, hvor situationen betegnes som mangelfuld eller uacceptabel, skyldes det hovedsagelig hjemlige problemer og manglende forståelse for barnets handicap blandt nogle af forældrene.

Elevernes undervisningsmæssige situation vurderes i 78 % af tilfældene som rimelig til udmærket. Hvor situationen vurderes som mangelfuld eller uacceptabel nævnes for elevernes ved-

»Skal ordet begynde med »b«? – »Ja« – b vises. Fot.: Aksel Andersen.

kommende især hyppige forsømmelser og manglende motivation. For skolens vedkommende nævnes lærersituationen, især på bygder, uheldige elevkonstellationer og mislykkede forsøg på integration i normalklasser.

I alle tilfælde er der bestræbelser i gang på at ændre de uheldige forhold, man har indflydelse på.

Afsluttende bemærkninger

Formålet med undersøgelsen var at få belyst, om der kunne konstateres et fald i effekten efter at det udviklingsarbejde, der førte frem til introduktion af integreret handicapundervisning i den grønlandske skole, var afsluttet.

Undersøgelsen viser klart, at dette ikke har været tilfældet – tværtimod. Andersvænge-projektet omfattede udelukkende psykisk udviklingshæmmede elever, og siden dets afslutning har den integrerede handicapundervisning udviklet sig videre til også at omfatte elever med nedsat hørelse, svagt syn, bevægelseshandicap og samspilsproblemer. Opgaver, der for få år siden syntes umulige at løse inden for den grønlandske folkeskoles rammer, indgår nu som et naturligt led i skolens undervisnings-tilbud.

Set på baggrund af situationen før Andersvængeprojektet blev sat i værk, er det uden tvivl en lykkelig udvikling for

langt det største flertal af de elever, der berøres, og alt tyder på, at denne tendens vil fortsætte. *Imidlertid er der nok grund til at sætte fokus på de geografiske områder, hvor frekvensen af elever til integreret handicapundervisning enten er ekstremt lav eller usædvanlig høj.*

Endelig kan det oplyses, at undervisningsmulighederne bedres for et udsnit af de handicappede elever, der efter undervisningspligtens ophør stadig har behov for fortsat undervisning, ADL-træning og oplæring.

I Sukkertoppen er der etableret en kostskole med en kapacitet på 14 elever i aldersgruppen 15 – 18/21 år, som er taget i brug fra og med skoleåret 1979/80.

SITUATIONSBESKRIVELSE

Landstingsforordning nr. 6 af 16. oktober 1979 vedrørende folkeskolen

Siden de her skildrede aktiviteter fandt sted, er der sket en fortsat udvikling. Landstingsforordningen om folkeskolen er trådt i kraft, og dette har medført en række gennemgribende ændringer i forhold til skoleloven af 1967. Det vigtigste forhold vedrørende handicappede elever, der tidligere måtte henvises til åndssvage- eller særforborg, fremgår af det regelsæt, der klart understreger, at undervisning af denne gruppe elever er en folkeskoleopgave.

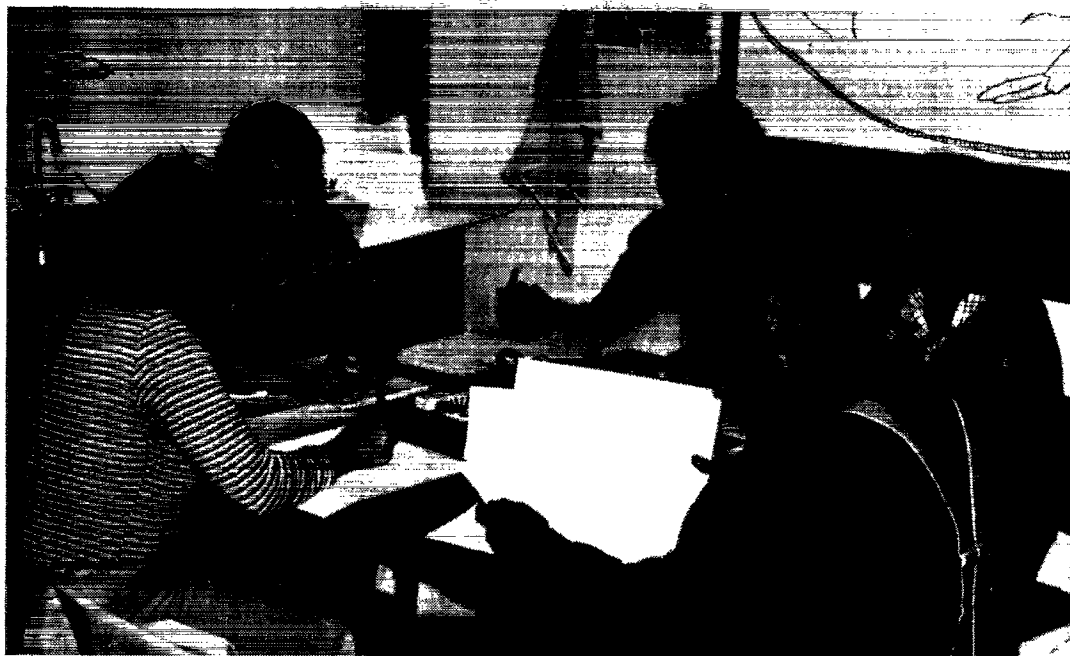
Vidtgående specialundervisning, som er den betegnelse, der nu anvendes for dette område, skal så vidt muligt finde sted, hvor eleven har hjemme. Imidlertid vil dette ikke kunne gennemføres alle

steder, og især ikke for de ældre elever, der er på vej ud af folkeskolen, og forordningen åbner da også mulighed for at oprette særligt indrettede kostskoler til at dække disse særlige behov. Det er den tidligere omtalte kostskole, Elisibanguup Atuarfia i Maniitsoq/Sukkertoppen, der opfylder denne vigtige forpligtelse. De 14 elever, der har deres skolegang her, ligger i alderen fra 15 år og op efter. De er delt op i tre grupper à 4 elever og en udslningsgruppe på 2 elever.

Fælles for dem alle er, at skolens undervisningsmæssige indhold er af en anden art end det traditionelle. Der tages først og fremmest sigte på helt hverdagsagtige færdigheder som indkøb og madlavning, vask og pasning af tøj, administration af pengebeløb, oprydning og rengøring af deres værelser etc. – kort sagt en række aktiviteter, som almindeligvis læres uden særlig træning i det hjemlige familiemiljø. Samtidig tilsigter man at bibringe eleverne et realistisk forhold til arbejdsmarked og erhvervsliv, alt sammen med det formål at give de unge mennesker de bedste muligheder for at opnå en selvstændig voksenthværelse.

Oplysningsarbejde

De nye forordninger for såvel skole- som socialvæsen medførte et omfattende behov for oplysning over for offentligheden i almindelighed og for administratorer og brugere af de særlige regelsæt vedrørende vidtgående specialundervisning i særdeleshed. Socialdirektoratet har overtaget ansvaret for handicapgruppen, og den kommunale skole var blevet en realitet med fortsatte forplig-

En blandet gruppe under arbejdsseminaret i Christianshåb 1980. Fot.: Ib Follin.

telser over for de svagere udrustede elever.

De nærmere regler omkring disse forhold blev udformet i henholdsvis Socialdirektoratets cirkulære 136 og i Kultur- og undervisningsdirektoratets cirkulære 27/80.

Oplysningsbehovet var gensidigt. De kommunale myndigheder måtte vide, hvordan de nye regelsæt skulle fortolkes og administreres, og fra centralt hold var det en nødvendighed at skaffe sig sikkerhed for, at de nye cirkulærer ville virke og blive udnyttede efter hensigten.

Overvejelser omkring disse forhold førte til etablering af en række arbejdsseminarer i efteråret 1980.

Arbejdsseminarerne 1980

Arbejdsseminarerne blev tilrettelagt i Qassigiannnguit/Christianshåb, Sisimiut/

Holsteinsborg, Maniitsoq/Sukkertoppen og Qaqortoq/Julianehåb i perioden september til november.

Som deltagere blev indbudt forældre og værger til handicappede, hovedsageligt psykisk udviklingshæmmede elever samt medarbejdere fra skole-, social- og sundhedsvæsen. Efter de erfaringer, der tidligere var indhentet blev hovedvægten lagt på grønlandske deltagere, og fordelingen tegnede sig i store træk således:

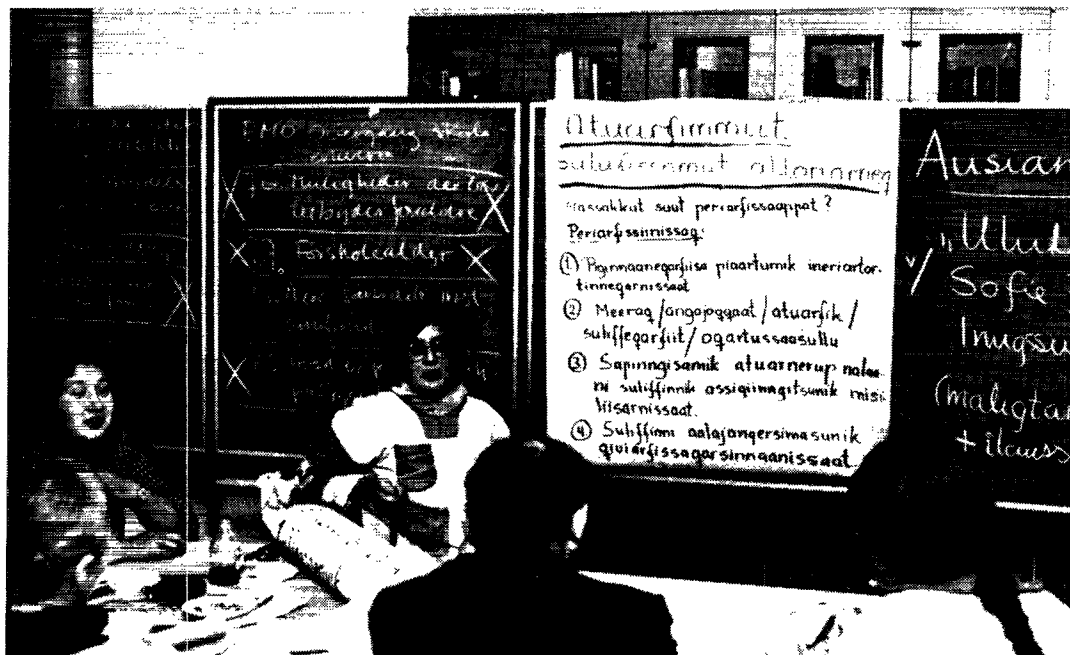
Forældregruppen: ca. 30 %

Grønlandske medarbejdere: ca. 50 %

Grønlandske deltagere ialt: ca. 80 %

Danske deltagere ialt: ca. 20 %

Det samlede deltagerantal på de fire seminarer androg ca. 185, varierende fra omkring 30 til godt 60 på de enkelte

En rådgivningslærer for specialundervisning forelægger sin gruppes resultat, Holsteinsborg 1980. Fot.: Ib Follin.

lokaliteter. Samtlige kommuner på nær Avannarsuup/Qaanaaq og Illoqotor-miut/Scoresbysund var repræsenterede.

Tilrettelæggelse

Ved kursusrækken i 1975 medvirkede ialt 4 instruktører. Til arbejdsseminarerne var der knyttet én organisator fra Kultur- og undervisningsdirektoratet og én observatør fra Socialdirektoratet. Det var derfor helt nødvendigt at basere arbejdet på deltagernes forudsætninger, erfaringer og aktiviteter.

Dette blev opnået ved at bygge programmet op i 4 hovedfaser:

1. *Individuelle problemformuleringer*, hvor hver enkelt deltager skulle gøre sig bevidst, hvilke 3 problemer der for vedkommende føltes mest påtrængende.

2. *Gruppevis problemformuleringer*, hvor man i fællesskab skulle søge at koordinere de individuelle behov.
3. *Opgaveformuleringer i grupperne*, hvor man på grundlag af problemformuleringerne skulle søge at formulere håndterlige arbejdsopgaver.
4. *Fælles opgaveløsninger*, som skulle bestå i konkrete forslag baseret på erfaringer eller ideer, som man ved fælles hjælp kunne nå frem til, og – ønsker vedrørende forhold, som man ikke umiddelbart kunne finde løsninger på.

Grupperne blev sammensat så alsidigt som muligt med både forældre og deltagere fra de enkelte »væsener«, men det skete på alle arbejdsseminarerne, at forældrene på et tidspunkt satte sig sammen for i fællesskab at formulere deres egne problemer, ønsker og behov. Dette

skulle vise sig at være meget udbytterigt for alle parter.

Problemformuleringerne viste sig at blive forbavsende ensartede alle steder, hvad der må kunne tages som udtryk for, at langt de fleste af de vanskeligheder, der opstår og registreres omkring vidtgående specialundervisning, er af almen karakter – uanset lokalitet.

Dette forhold betyder også, at eventuelle korrektioner af de gældende regelsæt eller deres administration rimeligvis vil få den fornødne gennemslagskraft og effekt.

Problemløsningsforslagene varierede derimod en hel del, beroende på de forskellige lokale muligheder.

Et gennemgående træk kunne dog konstateres: et massivt ønske om en langt højere grad af lokalt samarbejde mellem forældre/værge og skole-, social og sundhedsvæsen. Det kunne påvises, at de steder, hvor et regelmæssigt og snævert samarbejde var indarbejdet, kunne endog meget vanskelige opgaver løses!

Derimod måtte selv relativt enkle problemer stå uløste de steder, hvor kræfterne af forskellige grunde ikke var koordinerede.

Disse omstændigheder må absolut påkalde sig den største opmærksomhed.

Løjnefaldende var også forældrenes ønsker om etablering af effektivt fungerende lokale foreninger og en landsdækkende organisation til varetagelse af deres interesser, og i den sammenhæng blev der formuleret en række ønsker og spørgsmål vedrørende sociale foranstalt-

ninger og ydelser. Disse er forelagt socialreformkommissionen.

Helt generelt var ønsket om tidligere iværksættelse af alle former for bistand til de handicappede, hvor en koordineret indsats over for førskolebørnene blev efterlyst, og fra alle sider blev der givet udtryk for behovet for en intensiveret kursusvirksomhed omfattende alle sider af handicappedes forhold og behandling og differentieret efter de enkelte gruppers særlige forudsætninger, roller og opgaver.

Nogle afsluttende bemærkninger

I september 1971 afgik den første henvendelse fra skolepsykologisk rådgivning i Grønland til undervisningslederen på Andersvænge – et nødråb!

Set ud fra den tilsyneladende håbløst fastlåste situation, der rådede dengang, er det grønlandske samfund nået langt i betjeningen af sine handicappede i deres hjemlige omgivelser. Der er skabt og udnyttet muligheder, der på det tidspunkt måtte synes utopiske! En lang række problemer er således løst med større eller mindre held, men undervejs er der opstået nye. Ikke alle mennesker her i landet synes at kunne acceptere og godkende medborgere, der måske ser ud og handler anderledes end det brede flertal! Gennem arbejdsseminarerne er der konstateret behov for klare retningslinier for administration og praksis og ikke mindst for sondringen mellem almindelig og vidtgående handicap.

En forbedret koordination og afklaring af ansvarsfordeling og betalingsforhold »væsenerne« imellem synes også at være påkrævet.

Der kan imidlertid ikke råde tvivl om, at der hos alle ansvarlige fortsat er vilje til at tage fat på problemerne og få dem løst. Alle er enige om, at der er ingen vej tilbage – de grønlandske handicappede har en uomgængelig ret til, så vidt overhovedet muligt og forsvarligt, at leve de-

res liv, hvor de har hjemme og på lige fod med alle andre.

Hvis Det internationale Handicapår 1981 kan bidrage til, at denne holdning slår igennem i alle lag, vil et vigtigt skridt være nået.

Siunnersuisarfik/pædagogisk-psykologisk rådgivning har ved ledende skolepsykolog, Annelise Egede, foretaget følgende opgørelse pr. 15.4.1981 over elever, der skal modtage vidtgående specialundervisning i skoleåret 1981/82:

Kommune:	Antal elever:	Til sammenligning kan det oplyses, at
Nanortalik	2	antallet af elever til vidtgående special-
Julianehåb	2	undervisning siden udviklingsprojektet,
Narssaq	3	der førte frem til den eksisterende
Frederikshåb	10	integrationsgrad, blev afsluttet, tegner
Godthåb	31	sig således:
(heraf 10 på det landsdækkende		1978–79: 105 elever
observationsbørnehjem)		1979–80: 112 elever
Sukkertoppen	22	1980–81: 110 elever
Holsteinsborg	9	
Egedesminde	11	Det er imidlertid langt fra sikkert, at
Kangatsiaq	4	disse antal udtrykker de rent faktiske
Christianshåb	5	behov. Sikkerhedsnettet er, især i yder-
Jakobshavn	8	distrikter og bygder, særdeles grov-
Godhavn	2	masket. En tilbundsgående registrering
Umanaq	1	forudsætter forbedrede muligheder for
Upernavik	2	såvel rådgivningslærerne som personalet
Thule	0	fra pædagogisk/psykologisk rådgivning
Angmagssalik	6	for at betjene disse lokaliteter.
Scoresbysund	0	
<u>Ialt</u>	<u>118</u>	

LITTERATURLISTE

Arbejds- og socialdirektoratet i Grønland:

Cirkulære nr. 15, 1973, vedrørende hjælp fra det offentlige til forældre/værge, der har et handicappet barn i hjemmet.

Cirkulære nr. 2, 1975, vedrørende hjælp fra det offentlige til forældre/værge, der har et handicappet barn i hjemmet.

Bang Hansen, Magnus, Follin Ib og Haulund Ebbe (red.):

De psykisk udviklingshæmmede børn og den grønlandske skole.

Rapport om et rådgivningsprojekt. Kalundborg 1973.

Berg Eliib, Hunger Herman og Ratje Bill:

Grønland, særnummer af Så-Ny 15. årgang nr. 8, august 1976.

Follin, Ib:

En undersøgelse af specialundervisningen i Grønland 1970. Rapport 1971 (dupl.).

Det debile barn i Grønland.

Afgrænsnings- og behandlingsproblematik.

Lærerorientering 3-1971.

Red. Andersvænge-projektet.

Kursusrapport 1975 (dupl.).

Orientering vedrørende pædagogiske forskningsområder og -projekter 1973-75.

Lærerorientering 14. oktober 1975.

Hansen, Jørgen og Sønderkov Rasmussen Preben:

Nogle udviklingsaspekter i relation til åndssvaghed.

En retrospektiv undersøgelse. København 1972.

Hansen, Mogens:

Psykisk udviklingshæmning (artikelserie).

Gyldendals pædagogiske bibliotek 1970.

Herman Hunger:

Psykisk udviklingshæmmede børn i Grønland (undervisning, rådgivning, forældresamarbejde) 1972 (dupl.).

Undervisning og behandling af psykisk udviklingshæmmede børn i Grønland. Så-Nyt, 14. årgang nr. 1, jan. 1975.

Screeningsundersøgelse vedrørende multihandicappede børn i Forsorgscentret for Vestsjællands Amts skoler og børnehaver, april 1969 (dupl.).

Knudsen, Gunnar:

Døve grønlanderes forhold (børn), april 1975 (dupl.).

Kultur- og Undervisningsdirektoratet:

Cirkulære 27/80.

Lyngsø, Mogens:

Intelligens og skolestandpunkt i relation til kulturelle, miljømæssige og etniske faktorer – specielt med henblik på grønlandske forhold.

Ministeriet for Grønland:

Specialundervisning i Grønland.

Betænkning af 11. januar 1972.

Ministeriet for Grønland 1972.

Referat af skoleledermødet 1966.

Projekt 171:

Delrapport I: Matchingundersøgelsen vedrørende de langtidsanbragte børn.

Delrapport II: Observationsbørnenes helbredsmæssige tilstand.

Delrapport III: Fjernrådgivning-nærrådgivning.

Delrapport IV: Elevernes udvikling i projektperioden, som den registreres via G-skemaet.

Delrapport V: Forældreundersøgelsen.

Afsluttende rapport: Gennemgang af hele projektet.

Rasmussen, Karvig:

Døve grønlanderes forhold (unge og voksne), april 1974 (dupl.).

Svejstrup, Flemming (red.):

Integration af debile børn i folkeskolen.

Delrapport I, Sydjysk Universitetsforlag.

Skoleinspektøren for Grønland:

Cirkulære nr. 9, 1977, vedrørende specialundervisning.

Cirkulære nr. 10, 1977, vedrørende rådgivningslærere for specialundervisning.

Åndssvage børn i Grønland:

Pjece I. Grønlands Skolevæsen, 1974, (dupl.).

Kalátádlit Nunāne Mērk'at Silamikut Amigautigdlit:

Nak'itak' nr. 1. Atuafik'arfingmit 1974.

Åndssvage børn i Grønland:

Pjece II. Grønlands Skolevæsen, 1975 (dupl.).

Kalátádlit Nunāne Mērk'at Silamikut Amigautigdlit:

Nak'itak' nr. 2. Atuafik'arfingmit 1975.

Petersen, Hjalmar (red.):

Bogen om Grønland, Politikens Forlag.

Dyge, H. og Kodahl, K:

Medical Bulletin, december 1971.